Berigt van den zaaklyken inhoud van twee lessen, gegeeven aan de leden van de Teken-Akademie te Amsterdam

Petrus Camper

bron
Petrus Camper, *Berigt van den zaaklyken inhoud van twee lessen, gegeeven aan de leden van de Teken-Akademie te Amsterdam*. Z.n., z.p. 1770

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/camp013beri01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

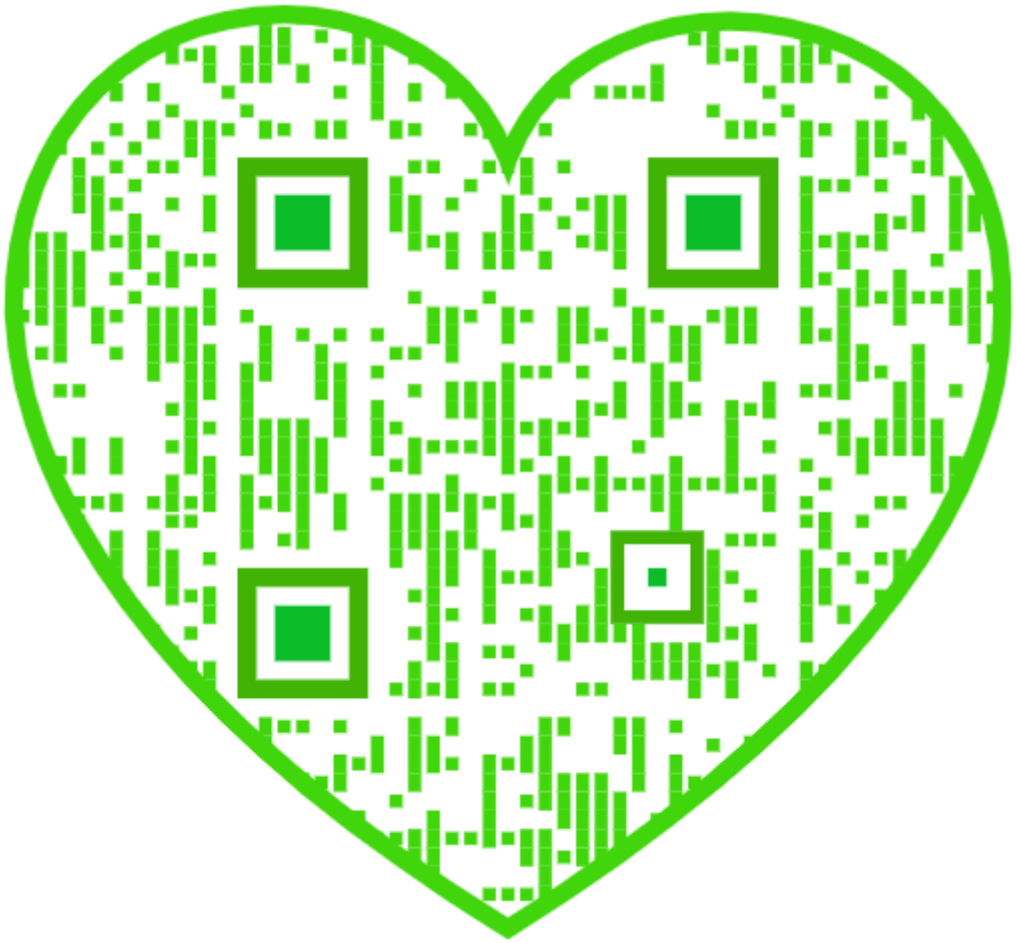

Berigt van den zaaklyken inhoud van twee lessen.

DE Hooggel. Heer PETRUS CAMPER heeft alhier, als Lid Honorair van de Teeken-Academie deezer Stad, op den Isten en vervolgens op den 8sten Aug. laatstleden, voor de Leden dier Academie, op de Kunstzaal, in twee Lessen gehandeld, eerstelyk, *over de Merkteekenen van het verschil des Ouderdoms, en die der onderscheidene Natien*, en daarna *over het Schoone der Antieke Weezens, en over een nieuwe Methode van Teekenen.* Wy zouden hier van eerder gewag gemaakt hebben, zo wy niet van gedagten geweest waren, om een vollediger Berigt, dan wy in dien korten tyd konden magtig worden, van deeze fraaije Lessen den Leezer mede te deelen. Zie hier dan het Hoofdzaaklyke:

In *de eerste Les*, heeft die Heer, in de Aanspraak, zynen Toehoorderen onderrigt, dat hy van Jongs af aan de Teekenkunst geoefend hadde, zynde daarin onderweezen geworden door den Ridder *de Moor*, *de Vader*, en vervolgens door *den Zoon*, en dat zyn Ed. nu federt dertig Jaaren zig op de Ontleedkunde toegelegd

hebbende, door het te zaamen paaren deezer twee Weetenschappen, ontdekkingen in de Teekenkunst gedaan hadde, die hem in staat stelden, om door Voorbeelden, volgens Regelen, den Teekenaar en Schilder te kunnen aantoonen het Character des Ouderdoms, en dat der byzondere Natien, waarin tot nu toe de meeste en voornaamste Schilders gedwaald hadden.

Om dit aan te toonen had de Meer CAMPER, op twee Schilderdoeken, eenige Hoofden met kryt getekend. Op het eerste Doek was verbeeld het Hoofd van een Kind, voorts dit van een Man van middelbaaren Ouderdom, en eindelyk dat van een oud afgeleefd Mensch; alle met hunne Doodshoofd-beenderen boven dezelve, en alle in het Profyl geteekend. Volgens het geene nu die Heer zynen Toehoorderen deed opmerken, en hun in zyne Afteekeningen aantoonde, zo bestaan de Kenmerken deezer byzondere trappen des Ouderdoms hier in: naamlyk, die van een Kindshoofd in het vooruitsteeken van het Voorhoofd, dat naar de Neus toe eenigzins inwaards plat asloopt, in den korten asstand van de Oogkassen tot beneden de Onderkaak, om dat de Tanden nog niet uitgegroeid zyn, in de breedte van het Hoof byzonderlyk na agteren, en in het platagtige van het bovenste gedeelte van het zelve.

De Merkteekenen in het Hoofd van een Mensch, van middelbaaren Ouderdom, zyn kennelyk aan het vooruitpuilen van het Voorhoofd even boven de Oogen, dewyl dit gedeelte vooruit groeit zo lang de Menschen leeven, hier door schynt het bovenste gedeelte van het Voorhoofd meer agterwaarts te wyken, en maakt een veel schuinscher Lyn dan in het Kind; de boven en onderkaak zyn dan ook aanmerkelyk verlengd geworden, doordien de Tanden, die in de Kindsheid als opgeslooten lagen, nu voortgestuwd zyn, waar door de Onderkaak veel schuinscher zig vertoont, en een veel grooter hoek maakt: door dit alles word dan ook het onderste gedeelte van het Hoofd, te weeten, van de

Oogkassen tot beneden de Onderkaak, baarblykelyk veel vergroot. De Heer CAMPER bewees hieruit de valschheid van het ovaal of eirond, als een algemeene regel by de Schilders in gebruik, die het zelve in de hoogte verdeelen in vier gelyke deelen, plaatsende de Oogen in het midden, daar het egter zeker is, dat dezelve, door dit verlengen der Kaaken, meer naar boven dan midden in het hoofd geplaatst zyn; dus is ook deeze zelfde regel valsch, in het verdeelen van het Ovaal in de breedte in vyf deelen of oogen, als één deel tusschen de beide oogen, en twee ter wederzyde tot aan den omtrek, gelyk *Vitruvius* reeds geleerd heeft, en alle zynen *Commentatores*, tot zelfs *Perreault* toe; hebbende de een den anderen maar nageschreeven; zelfs *A. Durer*, anders een naauwkeurig onderzoeker der Natuure, heeft dit ook zo gesteld. Op deeze Voorbeelden hebben alle, zo oude als laatere Schryvers en alle Schilders, tot nu toe gedwaald, waardoor het gebeurt dat zo veele Portret-Schilders in hunne Gelykenissen zo ongelukkig slaagen. Zy zien de Natuur volgens deezen valschen regel, daar egter, in de Natuur, de Oogen nooit midden in het hoofd, en nimmer vyf Oogdeelen in de breedte gevonden worden; want de Plaats van de oogen, tot aan den omtrek, is niet grooter dan de breedte van een half oog, gelyk aan de doodshoofdbeenderen ten duidelyksten gezien kan worden, die aan de zyden geen Spieren dan de dunne Slaapspieren hebben, welke onmogelyk die breedte veroorzaaken kunnen; dewyl de Menschen, hoe vet zy ook mogen worden, daar altoos mager blyven. Dus bewees zyn Ed. de valschheid van het Ovaal, waar van het denkbeeld den Schilder, in de beginselen ingeprent, meesttyds byblyft, en bezwaarlyk te veranderen is.

Voorts overgaande tot de Kenteekenen eens hoogen Ouderdomstoonde zyn Ed. denzelven te bestaan, in het nog meer voorwaards uitgegroeide gedeelte van het voorhoofdsbeen, even boven de oogen, zo dat het voorhoofd nog meer agterwaards schynt te wy-

ken, en de plaats tusschen de Ooghollen als weg zinkt; waar door veroorzaakt word dat destige, dat agtbaare in de Troniën van bejaarde Lieden: de gedaanten der boven- en onderkaak, door het verliezen der Tanden et: zelfs van de Kassen der tanden, 't welk in hoogen Ouderdom gebeurt, maaken dan weder een veel korter gedeelte, te weeten, van onder de Neus tot beneden de Onderkaak, dan in het Hoofd van een van middelbaare jaaren. De Onderkaak schiet vooruit en na boven, hier door ziet men duidelyker het spannen dier draadige pieren van den Hals; ook trekken de Lippen binnewaards, door dien de Tanden, die haar anders ondersteunen, weg zyn, en de Spieren ter zyde des Monds worden slapper, om dat zy haare gewoone uitrekking missen, vertoonen zig vetter, en rimpelen; welk rimpelen altoos dwarsdraads de spier geschied. Uit dit alles wierd nogmaals beweezen, de valsche verdeeling van het schilder-ovaal of eirond in de hoogte in vier gelyke deelen, daar hier wederom het onderste gedeelte veel korter word. In deeze Merkteekenen des Ouderdoms hadden meest alle Schilders gedwaald, gelyk getoond zou kunnen worden uit een menigte Voorbeelden, dog byzonderlyk, uit een Prent, gegraveerd naar het Schildery van den vermaarden Franschen Schilder *Greuse*, genaamt *Le Retour de soimême*, waarin verbeeld word, eene oude Vrouw met een groot getal Rimpelen, daar anders, in de gedaante van het Hoofd, en in die der kaaken, geen merkteekenen des Onderdoms te vinden waren. Niet alleen dat de Heer CAMPER dit alles met zyne op het Doek geteekende Hoofden bewees, maar ook met de Origineele Doodshoofden, welke zyn Ed. ten dien einde by zig had, en met welken hy deeze opgegeeven Kenteekenen bevestigde: voegende daarenboven hier nog hy, dat het nu aan den Schilder stond, om, op dit voetspoor, de tusschengraden des Ouderdoms te bestudeeren, en het dacht zyn Ed. niet onmogelyk, dat de Kunst zo ver te brengen zoude zyn, wanneer men alle deeeze Kenteekenen wel gadesloeg, om, ten opzigte van een Kind, te kunnen bepaalen, wat verandering het zelve zoude ondergaan, al op-

klimmende als by trappen tot een hoogen Ouderdom; en bygevolg ook, hoe oude afgeleefde Menschen, in hunnen middelstandigen Ouderdom en Kindsheid, geweest waren.

Dit afgehandeld hebbende, ging de Heer CAMPER over tot het aantoonen der Merkteekenen van byzondere Natien; en bragt tot dat oogmerk een tweeden Doek te voorschyn, beteekend met vier verschillende Figuuren, als, met twee Koppen van een onderscheiden soort van Aapen, met het Hoofd van een Afrikaanschen Moor, en met dat van een Kalmuk of Asiaan, alle wederom met derzelver Sceletten boven de opgeteekende hoofden geplaatst; het Hoofd van een Europiaan was reeds op het eerste Doek geteekend en het zelfde dat gediend had voor het Character van een middelbaaren Ouderdom. De Grondstag waarop zyn Ed. het verschil der Natien bouwde, bestond in een' regte Lyn, getrokken door de Oorholten tot op den bodem van de Neus, en in eene andere regte Lyn, die, raakende het uitsleeken van het Voorhoofdsbeen boven de Neus, getrokken word, tot op het uitsteekendste gedeelte der Kaakbeenderen, wel verstaande, als men de Hoofden volkomen in het Profyl beschouwt: in den Hoek nu, die deeze twee Lynen maaken, beslaat niet alleen het onderscheid der Dieren, maar ook dat van byzondere Natien; en men zou kunnen zeggen, als of de Natuur deeze Doeken gebruikt heeft, om alle die verschillendheden der Dieren en Menschen te bepaalen, en als by trappen te doen opklimmen, tot het Schoon der schoonste Menschen. Dus maaken de Vogelen de kleinste Hoeken, en deeze Hoeken vergrooten, naar maate het Dier nader aan de Menschelyke gedaante gelyk is; zo als bleek uit de Aapen-koppen, waarvan de eerste een hoek van 42 graaden, en de volgende een Hoek van 50 graaden vertoonde; deeze laatste was de kop van een Aap, gemeenlyk Doodshoofden genaamd, en het meest naar een Mensch gelykende; hier naast aan was geplaatst het hoofd van een Africaanschen Moor, hebbende een Hoek van 70 graaden, waarop volgde het Hoofd van een Kalmuk, mede een Hoek van 70 graaden hebbende, dog de Europeaan had een Hoek van 80 graaden.

Wat nu het verschil van de Moor met de Europeaan betreft, het zelve bestaat hier in, dat het Voorhoofd meer agterover helt, en de bovenkaak met de Tandkassen veel meer vooruitsteeken; hier uit volgt dat de Neus minder vooruitsteekende zyn kan, en dewyl de Lippen altoos de Tanden moeten kunnen bedekken, zo vloeit daar uit voort, dat ze niet alleen veel meer moeten vooruitsteeken, maar ook dat ze veel breeder en grooter, dan die der Europeaanen, groeijen moeten, zullen ze den dienst verrigten, waar toe de Natuur ze geformeerd heeft. Dit verschil was by *Rubbens*, *van Dyk*, *Jordaans* nog by de meeste voortreffelyke Schilders waargenoomen, zy waren daarin onkundig geweest, en hadden zwart geverfde Europeaanen in plaats van Mooren, verbeeld; de beroemde Plaatsnyder *C. de Vischer*, alleen, had daarin het allergelukkigst gealaagt.

Het Character van een Calmuk is kenlyk aan de smalheid van deszelfs Hoofd, aan het geweldig uitsteeken der Jukbeenderen, aan de grootte en sterkte der Kaaken en Kaauwspieren, en aan de langwerpigheid der dogen, veroorzaakt door het sterk uitzetten der Jukbeenderen; door dien de oogronde Spier, in het Jukbeen ingeplant, daar door als ter zyde uitgerekt word. Waar door de Heer CAMPER gelegenheid nam van tegen te spreeken, het geene *Plinius*, *de Buffon* en veele Reisbeschryvers ons verhaalen, van het gebruik deezer Volken, om de Hoofden hunner Kinderen tusschen twee planken te beknellen; van het uitrekken der Oogen by de Chineesche Vrouwen, en het indrukken der Neus by de Mooren; gelyk ook van het plat drukken der Ooren aan het Hoofd by de Europeaanen, door het binden der Mutsen in de Kindsheid, en wat dies neer is; willende dit verschil der Natien liever toeschryven, aan het onderscheid der Landen en Lugtstreeken, als aan diergelyke vertellingen.

Ten opzigte van de Europeaanen, dezelve onderscheiden zig merkelyk van andere Natien, door den Hoek van 80 graaden, 't welk 10 graaden verschilt, en daarom schooner, dewyl het Maximum der schoonheid by de Antieken in een Hoek van 100 graaden be-

staat, waar van nader gesprooken zou worden. Voorts was de Heer CAMPER van gedagten, dat men, op dien voet, met een naauwkeurige oplettendheid, voortgaande, nog wel iets meerder in het Characteristic zoude kunnen ontdekken, waar door men zelfs de byzondere landaart, of zodanigen van byzondere Provintien, zoude kunnen onderscheiden. Eindelyk besloot die Heer deeze eerste Les met zyne toehoorders te verzekeren, dat door het waarneemen der opgegeven merkteekenen, en byzonderlyk der graaden, alle begeerde Hoofden, Natuurlyk en gemaklyk te teekenen waren, gelyk zyn Ed. niet alleen met de reeds geteekende Hoofden bewees, maar, tot nader overtuiging, voor het oog van alle die daar tegenwoordig waren, met een stuk kryt, meer dan levensgroote Hoofden teekende; maakende, met het verkorten van dat gedeelte onder de Neus, den middelbaaren tot den hoogsten ouderdom, en, met het veranderen van den hoek, het zelfde Hoofd tot een Moor of Europeaan enz. en verrastre dus met deeze Teekenwyze de Aanschouwers zodanig, dat ze hem, algemeen, van verwondering als toejuichten.

De *tweede Les* op den 8sten Augustus, geschiedde voor een nog grooter getal Toehoorders, om welke te plaatsen eenige verschikking gemaakt was: want by het doen der eerste Lesse was men op zo groot een getal niet bedagt geweest. In deeze tweede Les, volbragt de Hoogleeraar het geene hy by zyne eerste beloofd hadde, naamlyk, te zullen fpreeken over *het Schoon*, byzonderlyk *over het Schoon der Antieke weezens*, en voorts eene andere wyze van Teekenen voortestellen, beter dan tot nog toe by de Schilders gebruikelyk was.

Ten opzigte van het Schoon was tot heden niets zekers vastgesteld: de meeste Autheuren hebben geschreeven over ons gevoel en onze gewaarwordinge omtrent het Schoon; dog het Schoon zelve onbepaald gelaaten. De Poeëten zoeken het by de Schilders, en de Schilders tragten het by de Poeëten optespeuren. Veelen stelden het te bestaan in de Evenredigheden, gelyk in de Bouwkunst, in welke de Toscaansche, Dorische en Jonische Colommen

minder schoon g[e]agt worden dan de Corintische, die de ryzigste van allen was; dit vergeleek men met de Beelden, en daarom wierden die van agt en negen hoofden schooner genoemd dan die van zeven; welke proportie van zeven hoofden, door *Rubbens* gevolgd, te gedrukt, te zwaar, en niet zo edel zig vertoonde, dan die van agt en negen hoofden; zelfs de Coriolanus, een Beeldtje van *Micbel Angelo*, berustende in het Kabinet van den Heer *Hemsterhuis*, heeft in zyn Proportie, nog onlangs door zyn Ed. zelven gemeeten, negen en een half Hoofd, en wierd algemeen by alle kenners voor schoon gehouden; moogelyk worden daarom de Laplanders, de Hottentotten, de Braziliaanen, menschen die het Hoofd heel groot hebben, in evenredigheid met het ligchaam, by ons niet voor schoon gehouden. Dog was het Schoon in een proportie van agt of negen Hoofden gelegen, dan kon een Kind, dat maar vier hoofden heeft, onmogelyk voor schoon gehouden worden; waaruit te besluiten is, dat 'er nog iet anders dan de evenredigheid zyn moet: daar haren 'er ook die geschreeven hadden over een Idealisch schoon, 't welk in de Natuur geen bestaan hadde; dierhalve, alles daar omtrent was nog onzeker. In alle deeze onzekerheden wilde de Heer CAMPER zig liefst houden by het Schoon der Antieken, als ten allen tyde algemeen goedgekeurd zynde; dog ten opzigte van de gansche Gestalte van een Beeld, nog geen genoegzaam onderzoek gedaan hebbende, bepaalde zyn Ed. zig alleenlyk, om zynen Toehoorderen te verklaaren, waarin het *Maximum* van het Schoon des Antieke Weezens bestond: tot dat oogmerk vertoonde die Heer weder een Doek, waarop hy drie Hoofden geteekend had, waar van het eerste een hoek van 90, het tweede een van 95, en 't derde een van 100 graaden behelsde, en dit, als het *Maximum* der Schoonheid, had de meeste overeenkomst met het hoofd van den Apollo Pythius, en met de Meduza van Susoclis(*) twee Antieken, die algemeen onder de overblyfzelen der

(*) Zie *Pierres antiques, par* PHILIPPE DE STOSCH, *Tab.* LXV.

Oudheid voor de schoonste gehouden worden. Al wat nu meerder dan een hoek van 100 graaden behelst, word een Monster; dierhalven is dezelve als het uitterste, tot welk de Antieken de Schoonheid van hunne Hoofden gebragt hebben; dog met deezen hoek zelven, zou men het Schoon alleen niet kunnen veroorzaaken, wanneer men het Herzenhol teekende op die wyze zo als de Natuur het zelve vertoont, en gelyk men het teekent aan een algemeen Europeaansch Hoofd. Een ieder weet dat een vierkant, meerder hoog dan breed, ons oog beter voldoet dan een gelykzydig vierkant; daarom hebben de Antieken, om de plaats der Herzenen dezelfde ruimte te laaten, als de Natuur vereischt, den hoek, die wyder dan den regthoek is, boven aan het Herzenhol aangezet en agter afgenoomen, waar door een Hoofd van 100 graaden, veel langwerpiger word, en hooger bovenhoofd verkrygt; 't welk de oor zaak is dat de Oogen alsdan midden in het Hoofd komen. Om dit beter te verstaan, zo verbeelde men zig een van klei geboetseerd Hoofd van een Europeaan, dat men, terwyl de klei nog leenig was, met de hand het agterhoofd voorwaarts en na boven gedrukt heeft, tot dat het den hoek van 100 graaden uitmaakt; zodanig vertoonen zig ten naasten by de Hoofden der Antieken: doordien nu het bovenhoofd hooger, en het voorhoofd regter word, zo word ook de Neus regter, genoegzaam loodregt; de Oogkassen holler, om dat, by de Antieken, het invallen boven de Neus minder en regter astoopende is; de plaats tusschen de Neus en den bovenlip kleinder, wyl dezelven eenigzins afhangend zig vertoont, en door dit alles verkrygt men alsdan de proportien van vier neusen in de hoogte. Al het welke de Heer CAMPER, met zyne geteekende Hoofden niet alleen, maar ook met het Hoofd vaa den Apollo Pythius aantoonde, van welk Hoofd de Academie een uitneemend fraay afgietsel bezit, en daarom ook ten dien einde door zyn Ed. gebruikt wierd. Na eenige aanmerkingen over de Ooren, die in de Antieke Hoofden meer naar agteren geplaatst, door het afneemen van het agterhoofd, en meesttyds bedekt zyn, als zynde dezelve meer noodzaakelyk dan cierlyk; en over de ver-

plaatsing van het zwaartepunt, meer biunnewaards in de Antieke dan in de Natuurlyke hoofden, ging de Heer CAMPER over tot het onderwys zyner nieuw uitgevondene Methode van Teekenen.

Alvoorens deeze nieuwe wyze van Teekenen te demonstreeren, wilde zyn Ed. eerst aantoonen de Valschheid van het trekken van het zogenaamde Kruis in een ovaal of eirond, tot nog toe als een regel by alle Schilders gebruikt wordende; dierhalven teekende hy een Ovaal op de wyze der Schilders, en trok daarin het Kruis gelyk gebruikelyk is. Het Ovaal verbeeldde een Hoofd op zyde te zien, dog niet in het Profyl; de andere zyde vertoonde zig ook; dus zag men de Boog, die van de kruin tot de kin gaat, sterk geboogen: na het teekenen van de Oogen, Neus en Mond, in het Ovaal, zag men duidelyk, dat de Mond, op deezen Boog geteekend, te veel naar de grootste zyde, en dus geheel niet op zyn waare plaats kwam. Alle Teekenboeken hadden dit egter opgegeeven, en men vond het als iets gewoons, zelfs in de allerbeste boeken over de Kunst, en wat meer was, de grootste Meesters waren door deeze regel misleid, en hadden gedwaald, gelyk beweezen zou kunnen worden, byzonderlyk met de Prenten van *Bloemaart*, *Goltzius* en anderen: dus deeze regel geheel verwerpende als valsch en misleidende, en geheel niet overeenkomende met de Natuur, waarin de Hoofden gantsch geen Ovaal uitleverden, en moede verworpen hebbende het trekken van een Driehoek, om de plaats van het Oor te vinden, kwam zyn Ed. eindelyk tot de Demonstrantie van zyn regel van Teekenen, en bewees dezelve meerder met de Natuur overeenkomstig te zyn dan alle andere. Deeze Regel bestond, gelyk de Beer CAMPER voor aller oogen voorteekende, in het trekken van de waare gedaante van het Herzenhol; een; trek, die, zo dezelve van Jongsaf aan geoefend word, minder moeilylt is dan die van het Ovaal; aan deeze trek gevoegd wordende de onderscheidene hoeken naar de verkiezing van het geene men maaken wil, en dan de kaaken voortgeteekend tot aan de Lyn van den Hoek, zo verkrygt men het Hoofd dat men zig voor-

stelde te maaken, het zy een Europeaan, Moor, Kalmuk, Antiek enz. of de Kindsheid, den middelbaaren en hoogen ouderdom; mids de merkteekenen daar by in agt genoomen worden, gelyk zyn Ed. volgens deezen nieuwen regel, met weinig moeite en meesteragtige trekken, alle deeze Hoofden, de een na den anderen aan het zelfde Herzenhol teekende.

Na een korte Dankzegging aan de aanzienlykste Heeren daar tegenwoordig, aan de Directeuren en Leden van de Teeken-Academie, en aan alle de overige Toehoorders, over de aandagt en het genoegen waar meede zyne Lessen gehoord en ontfangen waren, besloot zyn Ed. deeze Lessen met eene Belofte, van dezelve in een volledigeer Werk, dar teffens ook nog veele andere diergelyke zaaken bevatten zal, met de nodige Plaaten naar zyne Teekeningen gegraveerd, het licht te doen zien, waarin alles duidelyker en klaarder, dan in den korten tyd deezer twee Lessen hem mogelyk geweest was, zoude voorgesteld worden. Dus eindigde de Hooggel. Heer CAMPER deeze twee Lessen, waar meede die Heer, gelyk ook met zyn vaardig en meesteragtig Teekenen, allen, die daar tegenwoordig waren, verrast, verrukt en het uiterste genoegen gegeven heeft, zo dat een ieder met een ongeduldig verlangen het beloofde Boek te gemoet ziet.